

Розділ

ПЕРШИЙ

Його дружина дізналася першою.

— Зроби мені невеличку послугу, — гукнула Грета зі спальні того першого дня. — Можеш трішки допомогти?

— Звісно, — відповів Ейнар, не відводячи очей від полотна. — Все, що захочеш.

День був прохолодним, пронизливий вітер віяв од Балтійського моря. Вони були у своїй квартирі в Будинку вдів, Ейнар, невисокий на зріст чоловік, якому ще не виповнилося і тридцяти п'яти, з пам'яті малював зимовий пейзаж затоки Каттегат. Чорні, з пінистими гребнями хвилі були безжальними, вони стали могилою для сотень рибалок, що поверталися в Копенгаген зі своїм засоленим уловом. Їхнім сусідом знизу був моряк, чоловік із кулеподібною формою голови, який весь час сварився зі своєю дружиною. Коли Ейнар малював сірий завиток кожної хвилі, він уявляв, як тоне моряк, у відчаї простягаючи руку догори і продовжуючи обзивати свою дружину портовою хвойдою охриплим від картопляної горілки голосом. Так художник визначав, наскільки темною мала бути фарба: достатньо сірою, щоб поглинути такого чоловіка, обірвати його останній крик.

— Підійду за хвилину, — сказала Грета; вона була молодшою за чоловіка, із привабливим широким витонченим обличчям. — Тоді зможемо розпочати.

Як художник Ейнар також відрізнявся від своєї дружини. Він зображував землю й море — маленькі прямокутники, осяяні червневими навскісними променями або затьмарені похмурих січневим сонцем. Грета малювала портрети, часто в натуральну величину, певною мірою впливових людей з рожевими губами та блискучим волоссям. Терр І. Глікштадт, фінансист Вільної гавані Копенгагена. Крістіан Далгаард, постачальник хутра для короля. Івар Кнадсен, член суднобудівної компанії «Бурмейстер і Вейн». Сьогодні мала позувати Анна Фонсмарк, мецо-сопрано з Данської королівської опери. Генеральні директори та промислові гіганти давали Греті замовлення на портрети, що висіли в офісах, над шафками для зберігання документів чи вздовж коридору, подерті візками робітників.

У дверях з'явилася Грета.

— Ти точно не проти трохи перерватися і допомогти мені? — спитала вона, відкидаючи назад волосся. — Я б не просила, якби це не було важливо. Просто Анна знову все скасувала. То ти не будеш проти приміряти її панчохи? І її туфлі?

Позаду Грети світило квітнєве сонце, просвічуючи крізь шовк, що мляво повис на її руці. З вікна Ейнару було видно вежу Рандетарн, схожу на величезний цегляний комин, а вище — «Німецький Авіа-Ллойд», що неспішно повертався зі свого щоденного рейсу до Берліна.

— Грето? — здивувався Ейнар. — Що ти маєш на увазі? — Крапля олійної фарби капнула з пензля на його черевик. Едвард IV загавкав, повертаючи білу голову від Ейнара до Грети і назад.

— Анна знову скасувала зустріч, — пояснила Грета. — У неї додаткова репетиція «Кармен». Мені потрібна пара

ніг, щоб закінчити портрет, інакше я так ніколи її й не намалюю. І я подумала, що твої ноги цілком для цього підійдуть.

Грета підійшла до нього, тримаючи в руці гірчично-жовті туфлі з олов'яними пряжками. Вона була одягнута в свій робочий халат, що застібався спереду на гудзики, з накладними кишнями, де вона ховала різні речі, коли не хотіла, щоб їх бачив чоловік.

— Але я не можу взути туфлі Анни, — сказав Ейнар. Дивлячись на взуття в руках дружини, він подумав, що ці туфлі взагалі-то могли бути якраз на нього: вони були невеличкі, вигнуті, на невисоких підборах. В Ейнара були тендітні стопи, вкриті ледь помітними чорними тонкими волосинками. Він уявив, як закручені панчохи ковзають по його білошкірій щиколотці. По ніжних вигинах литки. Зачіпляються за гачок підв'язки. Довелося заплющити очі.

Такі туфлі вони бачили минулого тижня на вітрині універмагу «Фоннесбег», на манекені в темно-синій сукні. Ейнар і Грета зупинились помилуватися вітриною, прикрашеною вінком із нарцисів.

— Гарні, правда? — запитала Грета. Він не відповів, продовжуючи вдивлятися крізь дзеркальне скло широко розплющеними очима, і Греті довелося відтягувати його від вітрини «Фоннесбега». Дружина потягла його по вулиці, повз трубний цех, питаючи: «Ейнаре, з тобою все гаразд?»

Вітальню своєї квартири вони використовували як студію. Стеля мала каркас із тонких балок і скидалася на перевернутий човен. Морський туман огортав мансардні вікна, а підлога була ледь нахилена на захід. Після обіду, коли сонце світило прямо на Будинок вдів, легкий запах оселедця просочувався крізь його стіни. Взимку мансардні

вікна протікали, і дрібний дощ тарабанив по фарбованих стінах. Подружжя підсунуло свої мольберти до здвоєних мансардних вікон, біля них були коробки з олійними фарбами, замовленими у Герра Салатгоффа з Мюнхена, і полиці з чистим полотном. Коли Ейнар і Грета не малювали, вони запинали все зеленим брезентом, який моряк, що жив поверхом нижче, залишив на сходовій клітці.

— Чому ти хочеш, щоб я приміряв її туфлі? — запитав Ейнар. Він сидів у плетену кріслі, яке знайшов у сараї на фермі своєї бабусі. Едвард IV стрибнув йому на коліна; собака здригався від криків моряка знизу.

— Щоб я могла намалювати портрет Анни, — відповіла Грета. Потім додала: — Я б зробила це для тебе. — На щоці в неї був маленький шрам, що лишився після вітряної віспи. Вона легенько потирала його пальцем, і Ейнар знав, вона так робила, коли нервувала.

Грета присіла навпочіпки й почала розшнуровувати черевики Ейнара. В неї було довге біляве волосся, за кольором більш характерне для данців, ніж його власне; вона закладала його за вуха, коли була зайнята чимось важливим. Зараз, коли дружина розв'язувала шнурки, воно спадало їй на обличчя. Вона пахла апельсиною олією, ящик якої раз на рік передавала її мама. Олія була в коричневих пляшках з наліпками «Екстракт Пасадени». Мама думала, що Грета пече пиріжки до чаю на цій олії, але донька натомість зазвичай мазала нею за вухами.

Грета почала мити Ейнару ноги в мисці. Вона робила це ніжно, але впевнено, спритно протираючи морською губкою між пальцями. Ейнар підкачав свої штани вище. Йому раптом спало на думку, що в нього гострі ікри. Він акуратно випрямив ногу, Едвард IV підбіг і лизнув воду

з мізинця його стопи, з того, що від народження був без нігтя, затуплений на кінці.

— Ми збережемо нашу таємницю, Грето? — прошепотів Ейнар. — Ти нікому не скажеш, чи не так? — Він був водночас наляканий і схвильований, серце несамовито стукотіло у грудях.

— Та кому я можу сказати?

— Анні.

— Анні не обов'язково це знати, — сказала Грета.

Все-таки Анна була оперною співачкою, подумав Ейнар. Вона звикла до чоловіків, одягнених у жіноче вбрання. І до жінок в чоловічому одязі. Це був найдавніший трюк у світі. А на оперній сцені це зовсім нічого не означало — всього лише перевдягання. Хитрощі, які завжди викривалися у фінальній сцені.

— Нікому нічого не треба знати, — продовжила Грета, і Ейнар, який почувався наче під світлом прожекторів, розслабився і почав підтягувати панчохо по нозі.

— Ти одягаєш її задом наперед, — зауважила Грета, випрямляючи шов. — Тягни акуратно.

Друга панчоха порвалася.

— У тебе є ще одна? — запитав Ейнар.

Обличчя Грети застигло, наче на неї зійшло якесь осяяння; тоді вона підійшла до зробленої з ясена шафки. Зверху на шафці стояло овальне дзеркало, а в шафці були три шухляди з оздобленими міддю ручками; верхню шухляду Грета зачиняла на маленький ключик.

— Ці міцніші, — сказала жінка, подаючи Ейнарові другу пару. Складені акуратними квадратами панчохи здалися чоловікові шматками плоті — Гретиної шкіри, засмаглої під час літнього відпочинку в Ментоні. — Будь

ласка, обережно, — сказала вона. — Я збиралася їх завтра одягнути.

У проділі Гретиного волосся виднілася смужка сріблясто-білої шкіри, і Ейнару стало цікаво, що ж за думки рояться в цій голові. Її косий погляд і стиснуті губи натякали на те, що вона щось задумала. Ейнар не міг про це запитати; він почувався ніби зв'язаним і з кляпом з розмальованої ганчірки в роті. Тому просто роздумував про свою дружину, і вираз легкого роздратування застиг на його обличчі, блідому й ніжному, наче білий персик. «Ну, хіба ти не симпатичний мужчина?», — сказала вона кілька років тому, коли вони вперше залишилися наодинці.

Грета, вочевидь, помітила чоловікову тривогу, бо простягнула руки, погладила його по щоках і промовила:

— Це нічого не значить.

А тоді:

— Коли ти перестанеш перейматися тим, що думають люди?

Ейнару подобались такі заяви Грети — те, як вона плескала в долоні й відстоювала свої переконання з таким запалом, немовби в них вірив увесь світ. Він вважав це її найбільш характерною американською рисою, це, а ще любов до срібних прикрас.

— Добре, що у тебе небагато волосся на ногах, — сказала Грета, ніби вперше помітила цей факт. Вона змішувала олійні фарби в маленьких керамічних чашах виробництва «Кнабструп». Грета закінчила малювати верхню частину тіла Анни, яке, через багаторічне споживання лосося з олією, обросло товстим шаром жиру. Ейнар був вражений тим, як Грета зобразила руки Анни з букетом лілій. Вони були ретельно вимальовані, пальці доглянуті, нігті чисті,

але не прозорі. Лілії — гарні, місячно-білі, вкриті жовтуватим пилом. Грета була непослідовним художником, але Ейнар їй цього ніколи не говорив. Натомість він хвалив її, як міг, можливо, занадто. Але й допомагав дружині, де тільки можна було, намагався навчити тих технік, яких, на його думку, вона не знала, зокрема, передавати світло й відстань. Ейнар не сумнівався, що якби Греті вдалося знайти правильний сюжет, вона б проявила себе як чудовий художник.

За Будинком вдів пропливла хмарка, і сонце освітило наполовину виконаний портрет Анни.

Як майданчик для своєї моделі Грета використала лаковану скриню, куплену в кантонській пралі, що збирала одяг для прання раз у два дні, заявляючи про себе не криками з вулиці, а брязканням золотих дисків, прив'язаних до пальців.

Стоячи на скрині, Ейнар почав відчувати запаморочення і жар. Він подивився на свої ноги, шовковисто гладенькі, лиш де-не-де проглядалися волосинки, легенькі, наче пух. Жовті туфлі виявилися надто вишуканими, щоб вважатися стійкими, але його стопи від природи мали великий підйом, і тепер він ніби розтягував затверділі м'язи. Щось промайнуло в голові у Ейнара, що викликало в його уяві образ лисиці, яка полює за польовою мишею: тонкий червоний ніс лисиці, що винює мишу в ріллі бобового поля.

— Стій спокійно, — сказала Грета.

Ейнар поглянув у вікно й побачив рифлений купол Королівського театру, де він іноді малював декорації для оперної трупи. Просто зараз у театрі Анна репетирувала «Кармен», її пухкі руки демонстративно здіймалися перед

полотном «Севільська арена для кориди», яке він намалював. Часом, коли Ейнар малював у театрі, в коридорі було чути голос Анни, що дзвенів, наче мідна труба. Цей голос викликав у ньому таке тремтіння, що він ненароком ставив пляму пензлем на декорації і протирав кулаками очі. Голос Анни не був милозвучним — різкий і скорботний, дещо награний, він чомусь здавався чоловічим і жіночим водночас. Та все ж у її голосі було більше вібрації, ніж у більшості данських голосів, нерідко тонких, безбарвних і надто солодких, щоб викликати тремтіння. В голосі Анни відчувалася спека півдня; він зігрівав Ейнара, неначе в її горлі було розпечене вугілля. Тоді він спускався із драбини і підходив ближче до куліс: спостерігав за Анною, одягнутою в білу вовняну туніку, коли вона відкривала квадратного рота під час репетиції з диригентом Дивіком. Коли жінка співала, то нахилялася вперед; Анна завжди говорила, що музична гравітація тягне її за підборіддя до оркестрової ями.

— Я уявляю тонкий срібний ланцюжок, що з'єднує кінчик диригентської палички і кріпиться аж сюди, — любила вона говорити, показуючи на родимку, що росла в неї на підборідді, наче крихта хліба. — Без цього маленького ланцюжка, думаю, я б не знала, що робити. Я б не знала, як бути собою.

Коли Грета малювала, вона заколювала волосся на потилиці черепаховим гребенем; тоді її обличчя видовжувалося, і у Ейнара складалося враження, що він дивився на нього крізь вазу з водою. Грета, мабуть, була найвищою жінкою з усіх, яких він знав, досить високою, щоб заглядати за напівзатулені штори на вікнах мешканців першого поверху, що виходили на вулицю. Поряд із нею Ейнар почувався так, ніби був її сином: піднімав погляд від її

підборіддя до очей і хапався за простягнену руку. Халат з накладними кишнями шила на замовлення дружини швачка, що жила за рогом; вона виміряла Гретин обхват грудей і руки жовтою стрічкою, захоплюючись і не вірячи, що така висока дужа жінка не була датчанкою.

Грета малювала з вибіркоким зосередженням, яким Ейнар захоплювався. Вона могла вимальовувати відблиск у лівому оці, потім відчинити двері й прийняти доставку від молочної компанії «Баск», знову повернутися до малювання дещо тьмянішого відблиску в правому оці. Під час роботи дружина наспівувала пісень, які називала піснями біля вогнища. Людині, чий портрет вона малювала, Грета розповідала про своє дівоцтво в Каліфорнії, де в апельсинових гаях її батька гніздилися павичі; жінкам вона розказувала — Ейнар одного разу підслухав біля вхідних дверей на темних сходах, коли повертався додому, — про їхні все довші й довші перерви між близькістю.

— Він бере це так близько до серця. Але я ніколи не дорікаю йому, — говорила вона, і Ейнар уявив, як вона закладає волосся за вуха.

— Панчохи сповзають, — сказала Грета, вказуючи пензлем йому на ноги, — підтягни.

— Це справді необхідно?

Моряк grimнув дверима, і настала тиша, тільки чути було хихотіння його дружини.

— О Ейнаре, — сказала Грета. — Ти коли-небудь розслабишся? — Її усмішка поблякла і зникла. Едвард IV побіг у спальню й почав вовтузитись у постільній білизні, потім звідти долинуло його задоволене зітхання. Це був старий собака з ферми в Ютландії, народжений в болоті; його мати та інші щенята потонули в мулистому торфі.

Квартира була розташована на горіщі будинку, який уряд відкрив у минулому столітті для вдів моряків. Його вікна виходили на північ, південь і захід і, на відміну від більшості таунхаусів Копенгагена, давав Ейнару і Греті достатньо простору та світла для малювання.

Вони майже переїхали в один із бюргерських будинків у районі Крістіангаун, по іншу сторону порту Індергаун, де жили діячі мистецтва поряд із повіями та п'яними картярами, по сусідству з цементозмішувальними компаніями та імпортерами. Грета сказала, що вона може жити будь-де, немає нічого такого, що здалося б їй надто вбогим; однак Ейнар, який прожив під солом'яним дахом перших п'ятнадцять років свого життя, виступив проти цього і знайшов квартиру в Будинку вдів.

Будинок із пофарбованим у червоне фасадом був за один квартал від каналу Нігаун. Мансардні вікна різко виділялись на фоні даху з керамічної черепиці, що потемніла від моху, а світлові люки були врізані високо на похилій покрівлі. Інші будинки на цій вулиці були побіленими, з восьмисекційними дверима, пофарбованими в колір морських водоростей. Через дорогу жив лікар на ім'я Моллер, який виїжджав на термінові виклики до жінок на нічні пологи. Але загалом вулицею, що закінчувалася глухим кутом у порту Індергаун, їздило обмаль автомобілів, тож вона була досить тихою, іноді навіть можна було почути відлуння плачу сором'язливої дівчинки.

— Я маю повернутися до своєї роботи, — врешті сказав Ейнар; він стомився стояти в туплях, та й олов'яні пряжки дуже тиснули йому на підйоми.

— Тобто ти не хочеш приміряти її сукню?

Коли дружина промовила слово «сукня», шлунок Ейнара наповнив жар, а в грудях защеміло від сорому.

— Ні, не думаю.

— Навіть на кілька хвилин? — уточнила вона. — Мені потрібно намалювати поділ сукні на фоні колін.

Ґрета сиділа у плетеному кріслі біля Ейнара, погладжуючи чоловікову ногу крізь шовк. Її рука заворожувала, дотик змусив заплющити очі. Тепер він відчував лише легеньке подряпування нігтів по шовку.

Але потім Ґрета зупинилась.

— Ні, пробач, — сказала вона. — Я не повинна була питати.

Тільки тепер Ейнар помітив, що дверцята шафки відчинені, а всередині висить сукня Анни. Біла сукня, розшита бісером на рукавах і по подолу. З вікна повівав вітерець, і сукня злегка погойдувалася на плічках. Було в цій сукні — у приглушеному блиску шовкової тканини, в мереживі корсета, в гачках-застібках на рукавах, у розстебнутому вигляді схожих на маленькі вуста, — щось таке, що викликало в Ейнара бажання торкнутись її.

— Тобі подобається? — спитала Ґрета.

Він хотів було відповісти «ні», але це була б неправда. Йому так сподобалась сукня, що він майже відчував, як наливалася кров'ю його плоть.

— Тоді просто одягни її на кілька хвилин. — Ґрета піднесла одяжину до Ейнара і приклала до його грудей.

— Ґрето, — почав він, — що, коли я...

— Просто знімай свою сорочку, — сказала вона.

Він так і зробив.

— А якщо я...

— Просто заплющ очі, — порадила жінка.

Він так і зробив.

Та навіть попри заплющені очі стояти без сорочки перед дружиною здавалося Ейнару непристойним. Так ніби вона заскочила його, коли він робив щось таке, чого обіцяв не робити, — не ад'юльтер, а радше повернення до поганої звички, якій він давав слово не потурати, щось на кшталт пити горілку в забігайлівках уздовж каналу в районі Крістіангаун, або їсти фрикадельки в ліжку, або тасувати колоду замшевих дівчачих карт, яку він колись купив під час самотньої прогулянки.

— І штани теж, — сказала Грета. Вона простягнула руку з сукнею і делікатно відвернулась.

Вікно спальні було відчинене, і прохолодне повітря з рибним запахом лоскотало його шкіру.

Ейнар швидко одягнув сукню через голову, розправляючи поділ. Його пахви і попереки спітніли. Спека викликала в нього бажання заплющити очі й повернутися в ті дні, коли він був ще хлопчиком, а те, що бовталось в нього між ногами, було таке ж мале і непотрібне, як редька.

Грета лише сказала: «Добре». Потім піднесла пензель до полотна і примружила блакитні очі, наче роздивляючись щось на кінчику свого носа.

Дивне, невиразне відчуття охопило Ейнара, поки він стояв на лакованій скрині. На нього падали промені сонячного світла, в повітрі витав запах оселедця. Сукня була вільною всюди, окрім рукавів, і він поринув у відчуття тепла, наче купався в літньому морі. Лисиця полювала за мишею, а в голові лунав далекий голос: тихий плач наляканої маленької дівчинки.

Йому стало важко тримати очі розплющеними, спостерігати за спритними риб'ячими рухами Грети, коли її рука

торкалася полотна, потім віддалялася, її срібні браслети й персні миготіли, наче косяк головнів. Йому стало важко думати про те, як Анна співає в Королівському театрі, опускаючи підборіддя слідом за паличкою диригента. Ейнар міг зосередитися лише на шовку, що огортав його тіло, ніби пов'язка. Так, саме таким і було перше відчуття: шовк ніжний і невагомий, наче серпанок — просочений бальзамом серпанок, що м'яко покриває спраглу шкіру. Навіть збентеження, що він отак стоїть перед своєю дружиною, перестало мати якесь значення, оскільки вона, з напруженим виразом обличчя, вся поринула в малювання. Ейнар почав занурюватися у примарний світ мрій, де сукня Анни могла належати будь-кому, навіть йому.

І тільки-но його повіки стали важкими, а студія почала розпливатися, тільки-но він видихнув і розслабив плечі, а тим часом Едвард IV сопів у спальні, саме в цю мить пролунав дзвінкий голос Анни: «Погляньте лишень на Ейнара!»

Він розплющив очі. Грета і Анна дивилися на нього й весело усміхалися. Едвард IV став перед господарем і загарчав. А сам Ейнар Вегенер не міг ворухнутись.

Грета забрала в Анни букет лілій — подарунок від театрального шанувальника і тицьнула їх Ейнару в руку. Нахиливши голову, Едвард IV почав зосереджено намотувати круги навколо Ейнара, готовий захистити його. Дві жінки ще якийсь час продовжували веселитися, і Ейнар заплющив очі, повні сліз. Він був вражений цим сміхом, а також ароматом білих лілій, чиї жовтуваті тичинки лишали запорошені сліди на спідниці сукні, на помітному виступі в паху, на панчохах, на розкритих вологих долонях.

— Ти шльондра, — ніжно сказав моряк унизу. — Ти з біса прекрасна шльондра.

Тиша, що запанувала на нижньому поверсі, свідчила про поцілунок на знак примирення. Тоді Грета і Анна розсміялися ще голосніше, і тільки-но Ейнар зібрався благати їх залишити студію, щоб він міг спокійно перевдягтися, як Грета промовила м'яким, обережним і незнайомим голосом:

— Чому б нам не називати тебе Лілі?